

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA VIRTUAL TA'LIM TEXNOLOGIYASI

Xidirov Muso Qahramon o'g'li

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti,
Transport vositalari muhandisligi kafedrası assistenti

ANNOTATSIYA

Hozirgi kunda oliy ta'limni isloh qilish axborot, virtual va kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida amalga oshirilmoqda. Zamonaviy jamiyatning muhim omillari nafaqat kompyuter va boshqa axborot manbalarini bilish va ulardan foydalanish qobiliyati, balki ularni tahlil qilish va kundalik hayotda o'z rivojlanishi uchun qo'llash qobiliyatidir. Axborot texnologiyalarining ta'siri bugungi kunda yoshlar hayotida ayniqsa muhimdir. Zamonaviy ta'lim, xususan, oliy ta'lim axborotdan keng foydalanishni ta'minlash, oliy ta'lim tizimini uni olish uchun xavfsiz va zarur shart-sharoitlar bilan ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim, zamonaviy ta'lim, axborot, virtual texnologiya, kommunikatsion texnologiya.

ABSTRACT

Currently, the reform of higher education is being implemented in the context of the rapid development of information, virtual and communication technologies. Important factors of modern society are not only the ability to know and use computers and other sources of information, but also the ability to analyze them and use them for their own development in everyday life. The influence of information technology is especially important in the lives of young people today. Modern education, in particular, higher education, is aimed at ensuring wide access to information, providing the higher education system with safe and necessary conditions for obtaining it.

Keywords: Higher education, modern education, information, virtual technology, communication technology.

KIRISH

Hozirgi kunda oliy ta'limni isloh qilish axborot, virtual va kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida amalga oshirilmoqda. Zamonaviy jamiyatning muhim omillari nafaqat kompyuter va boshqa axborot manbalarini bilish va ulardan foydalanish qobiliyati, balki ularni tahlil qilish va kundalik hayotda o'z rivojlanishi uchun qo'llash qobiliyatidir. Axborot texnologiyalarining ta'siri bugungi kunda yoshlar hayotida ayniqsa muhimdir. Zamonaviy ta'lim, xususan, oliy ta'lim

axborotdan keng foydalanishni ta'minlash, oliy ta'lim tizimini uni olish uchun xavfsiz va zarur shart-sharoitlar bilan ta'minlashga qaratilgan.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Ta'limda fan va ishlab chiqarish bilan texnologiyalarni samarali integratsiyalashuvi ta'lim sifatini oshirishga, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini, yangi bilimlarni uzluksiz egallashga intilishlarini rivojlantirishga qaratilgan. Shu bilan birga, metodlar, o'rganish usullari, ta'lim jamoalari a'zolarining o'zaro ta'siri, ta'lim sikllarining mazmuni va o'quvchilarning roli o'zgaradi. Kelajak uchun mehnat - zamonaviy ta'lim jarayonining ma'nosidir.

Ta'lim tizimining virtuallashuvi texnologik jihatdan axboriy yondashuvga asoslangan bo'lib, u virtual axborot maydoni, virtual ta'lim modellari, virtual ta'lim texnologiyalari, virtual axborot tuzilmalari va axborot ta'siridan tarkib topgan. Ushbu komponentlar virtuallikning ajralmas qismi sifatida yangi ta'lim texnologiyalarini o'zida ifodalaydi. Virtual modellashtirish va virtual texnologiyalar vizual tasvirlarni ob'ektiv haqiqat bilan bog'lash uchun yangi omillarni yaratib, bular makon ko'lami, vaqt ko'lami, vaqtning teskari aylanishi, real bo'lmagan vaziyatlarni modellashtirish singari omillar bilan tavsiflanadi. Katta axborot sig'imini o'z ichiga olgan axborot modellarining paydo bo'lishi virtual ta'lim uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratdi.

Ta'lim ma'lumotlarini uzatish vositasi sifatida faol kompyuterlashtirish an'anaviy o'quv jarayonini takomillashtirishga yordam beradi degan fikr zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlariga mos kelmaydi. Kvant kompyuterlari va nanotexnologiyalardan foydalanish tufayli ma'lumotlarning mavjudligi keskin ortib bormoqda. Ta'lim sohasini isloh qilishning birinchi bosqichida zamonaviy virtual, axborot texnologiyalarini keng joriy etish o'quv texnologiyasini yangilash orqali mumkin. Uning asosini insonning o'ta ongli funktsiyasining didaktik imkoniyatlarini dasturlarda loyihalash tufayli ta'lim texnologiyalari sohasida yutuqqa olib keladigan biokompyuter texnologiyalari tashkil etadi.

Virtual texnologiyalar va virtual haqiqatni o'z ichiga olgan ta'lim modeli bilimlarni o'zlashtirishni interaktiv boshqarishni ta'minlaydi. Turli materiallarni qo'llash: bilim bazalari (ma'ruza gipermatnlari); ma'lumotlar banki (nazorat va sertifikatlash testlari), fikr-mulohazalar bilan o'qitish va test dasturlari, o'quv vazifalarini o'rganish va loyihalashdan virtual haqiqatdan foydalangan holda mustaqil ishlash. E'tibor bering, virtual texnologiyalardan foydalanish talabalarning faol mustaqil ishlariga asoslangan; o'quv dasturlari; virtual ta'lim maydoni va virtual haqiqat. Biokompyuterdan foydalangan holda virtual ta'lim jarayonlari real ob'ektlarning o'zaro ta'siri natijasi sifatida ifodalanishi mumkin va agar ulardan biri yoki bir nechta o'zaro ta'sir sub'ekti sifatida harakat qilsa, u holda bunday o'zaro ta'sir virtual holatning manbai bo'ladi.

Haqiqiy sub'ektlarning virtual holati natijasida yuzaga keladigan ichki sifatlarning o'zgarishi ta'lim jarayonini tavsiflaydi. Virtual ta'lim jarayoni tegishli virtual makonda sodir bo'ladi, uning xususiyati aniqlanadi: birinchidan, unda virtual ob'ektlar mavjudligi; ikkinchidan, o'zaro ta'sir sub'ektlari uchun oldingi aniqlik; uchinchidan, u yaratgan o'ziga xos virtual ta'lim maydonidagi har bir o'zaro ta'sirning o'ziga xosligi. Virtual ta'lim maydonining mavjudligi o'qituvchilar va talabalar va ta'lim muassasalarining muloqoti bilan mumkin.

Virtual ta'lim makonida muloqot ishtirokchisini barqarorlashtirish omili bo'lgan sub'ektning ijobiy ijtimoiy o'ziga xosligini izlash va qo'llab-quvvatlash amalga oshiriladi. Virtual holatlarni aniqlash va yoritishning asosiy usuli - bu ob'ektlar dunyosining shaffofligini, ob'ektga yaqinlik, ilhomni his qilish, tushunish, his qilish. Virtual holatlar sub'ekt va uning psixikasi, tanasi va ruhi o'rtasidagi vositachilardir.

Virtual ta'lim jarayoni - o'qituvchilar, talabalar va o'rganilayotgan ob'ektlarning odatiy o'zaro ta'sirida amalga oshirilishi mumkin bo'lgan ta'lim shakllaridan biri. Ta'limning axborot mazmuni jihati: bilim - ko'nikma - tajriba biokompyuterning didaktik komponentlarini va sxema bo'yicha o'zaro ta'sir qiluvchi virtual modellarni bog'laydi; xabardorlik - tushunish - konkretlashtirish - qo'llash.

Virtual ta'lim modeli asosiy komponent sifatida ma'lumotni maxsus ta'lim axborot muhitida (virtual) uzatishni ta'minlaydi.

Har bir sub'ekt tomonidan mustaqil ravishda quriladigan individual virtual ta'lim ijtimoiy tarmog'i sotsializatsiya omiliga, psixologik muammolarni yaratish va hal qilish vositasiga, muloqotning yangi madaniy normalarini ishlab chiqish vositasiga aylanadi. Virtual ta'lim jarayoni o'zi tanlagan sohalarda o'zining individual mohiyatiga nisbatan rivojlanadigan shaxsning shaxsiy ta'lim salohiyatidan foydalanadi.

Fanning virtual ta'lim maydoni - bu uning tashqi dunyoga tarqaladigan darajalarining o'zaro bog'liqligi: intellektual, hissiy tasavvur, madaniy, tarixiy, ijtimoiy va boshqalar. Kengayish jarayoni sub'ektning jismoniy hissiyotlari, o'zini o'zi bilishi, tashqi va ichki o'zaro kirib borishi natijasida yuzaga keladi.

Virtual haqiqat sub'ektning o'zini namoyon qilishiga erkinlik beradigan va o'zgartiradigan asosiy tushunchalarning jarayoni va tuzilishi bilan o'zaro ta'sirni ta'minlaydi. U barcha his-tuyg'ularga, tasavvurlarga, ijodkorlikka ta'sir qiladi va intellektning sifat jihatidan yangi rivojlanishiga yordam beradi. Virtual voqelik sohasida ong polimentallik xususiyatiga ega bo'lib, oddiy reallikdan virtual voqelikka va aksincha doimiy o'tishlar natijasida borliq ikki tomonlama bo'ladi.

Axborot jamiyati o'ta ongli funktsiyadan foydalanib, inson ongi va hayotiga tubdan ta'sir qiladi. Uning uchun virtual texnologiyalar mavjud va u o'ta ong va ong yordamida o'z ustida ishlashga qodir.

Virtual texnologiyalardan foydalanish puxta tayyorgarlikni talab qiladi: dasturiy ta'minot, rejalar, dasturlarni boshqarish bo'yicha o'quv qo'llanmalari, qo'llanmalar, ko'rsatmalarni individuallashtirish, o'qituvchilar uchun maxsus treninglar. Virtual texnologiyalar, virtual voqelik ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida uchinchi ming yillik shaxsining ruhiy dunyosi, madaniyati va ma'naviyatiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim kognitiv faoliyat vositasidir.

Ta'lim islohoti yangi bioaxborot, virtual texnologiyalar tufayli axborot jamiyatiga o'quvchilar o'rtasida aql-zakovatni shakllantirish va ijodkorlikni rivojlantirishni joriy etish imkonini beradi. Ammo bugungi kunda, virtual texnologiyalar rivojlanishining dastlabki bosqichlarida ularni ijtimoiy va ma'naviy nazorat ostiga olish kerak. Yangi ta'lim strategiyalari hamda virtual va bioaxborot texnologiyalarining jamiyatdagi o'rnini va rolini anglash o'quvchilarning ta'lim olish davrining qisqarishiga, ta'lim mazmunining o'zgarishiga olib keladi.

MUHOKAMA

Virtual ta'lim talaba va o'qituvchi alohida, hech bo'lmaganda bitta xonada hamkorlik qilmaydigan turli xil o'rganish formatlarini nazarda tutadi. Ushbu ta'lim shakllarining ba'zilar real vaqtda uchrashuvlarni o'z ichiga oladi, O'qituvchilar va talabalar odatda turli joylarda bo'lib, kompyuterlar orqali bir-biriga bog'langan. Bundan tashqari, virtual o'rganishning barcha turlari real vaqt rejimida ulanishni osonlashtirmaydi. Ba'zan material oldindan tayyorlanadi va har qanday muhokama vaqtni kechiktirish bilan birga keladi. Virtual ta'limning bu xilma-xil shakllari ommalashib bormoqda va an'anaviy sinfda yuzma-yuz o'qitish muhitiga muqobil variantlarni taklif qilmoqda.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, ta'lim tizimi virtuallasuvi an'anaviy ta'limda uchraydigan ko'plab muammolarga yechim bo'lib, biz ta'lim uchun sinf xona, qat'iy belgilangan vaqt, yo'l ovvoragarchiligi, zerikarli, bir tempdagi ma'ruza, o'tkazib yuborilgan mashg'ulot kabi masalalarga samarali yechim sifatida ko'riladi. Qolaversa, o'quvchining tanqidiy, ijodiy tafakkurlashiga asos bo'la oladi. Shuning uchun faqat bir fikr, men virtual va global ta'lim hayotimizga zarardan ko'ra ko'proq foyda keltirganiga ishonaman, lekin u yuzma-yuz o'qitishning o'rnini bosmasligi kerak, aksincha, Sizga nima ko'proq yoqsa siz o'shani tanlab o'z ustingizda ishlash uchun harakat qilishingiz kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Задоя Е.С. Проблема энерго информационных взаимоотношений со средой. Научные основы энергоинформационных взаимодействий в природе и в обществе. Материалы международного конгресса "ИнтерСНИО-97" Крым, Украина, 1997. - С.35-37.
2. Задоя Е.С., Богатырь В. Биоинформационные технологии в образовании. / Фото современного учителя. № 5-6.2003.- Б.134-136.
3. Задоя Е.С., Богатырь В., Петренко Т. Создание новой среды со способностью к саморазвитию и самосохранению./Информационная и негэнтропийная терапия. Киев, 2000. - С.50-52.
- 4.Трон В.П., Задоя Е.С. Навыки биоинформатики и управления сообществом. Власть и территории. - 2001.- Б.65-74.
5. Ziyonet.uz